

conviction in everything that is visible. A framework for an experience in which the viewer has to find himself in an image that cannot yet be explained.

1
Žižek! (2005), directed by Astra Taylor.

2
Philip K. Dick, 'How to Build a Universe That Doesn't Fall Apart Two Days Later' in: Philip K. Dick, *I Hope I Shall Arrive Soon* (New York: Doubleday, 1985), 1-23.

3
'Benjamin H.D. Buchloh im Gespräch mit Gerhard Richter' (17 May 2009), in: *Gerhard Richter Painting* (2011), directed by Corinna Belz.

Translation: Pierre Bouvier

RESPECT FOR THE PLANET: NOTES ON GOOD ARCHITECTURE LUCIEN KROLL

Good architecture? How am I supposed to know what that is, when Louis Tobback¹ demands an administrative and police response? On the other hand I do know several conditions that doom it to moral ugliness.

We are caught up in the mad race to consume (patriotic growth...) under the inhumanity of 'the obscene union of technology and finance tempered by narcissism'. But cracks are showing: present-day Greece, the laboratory for the process of ruin, of disorder/concussion and, in turn, of an extraordinary human reorganisation of 'spontaneous neighbourhoods' in cities or in countryside refuges. People there are living in a pirate economy of new solidarity, of mutual assistance outside the system, of a black market for survival.

Negative growth is not a project; it is simply a fact that must urgently be made sustainable. The phrase provokes fundamental discord in polemics about the 'crisis', without even being uttered, because people are clinging anxiously to a utopian haven. Everyone vaguely knows that our economy is planetary suicide and that no one has any way of preventing it anymore. Decisions are harrowing, but for fear of displeasing the banks, reality is masked. Yet it is urgent that they be muzzled and that pre-1930 financial legislation be re-established.

Ever since the nineteenth century, a conspiracy of artificialisation/alienation has been underway: the major culprits are Henry Ford and Frederick Taylor. They rationalised labour (the invention of the assembly line) and the labourer (the invention of the proletariat), in the process breaking the relationship between people and their activities: people became machines as well. What has been less described is the Taylorisation of urbanism and architecture. The Athens Charter is the most far-reaching Taylorist manifesto: the mechanical segregation of urban zones and the forced ergonomics of civic life. The goal was no longer to build civilised cities but to sell well-ordered cubic metres. It is no longer to forge links between what exists (rich with history) and the life of new inhabitants, but to park these inhabitants in specialised spaces, above all without considering their context: the city is organised like a factory...

Architects are so stuck in the absolute of modernity that they have become incapable of imagining any kind of active humanism: if a form is 'eternal' it must be replaced, hysterically. Those who are not mechanised adorers are too scattered to form a movement.

Good architecture has changed slowly since the hut and the cottage until the town houses and the high-density collective buildings. It has adapted. Sometimes things get demolished; everywhere they are transformed, slowly. It followed and invented techniques according to its own mythology: the Gothic ogive casement was more symbolism than engineering... Its *raison d'être* had to remain 'exogenous': it used to represent divinities, families, religions, nature, local powers, manufactures, businesses, etcetera. Each culture invented expressive, poetic forms of its *raison d'être*. They were always ecologically sound: embedded in the symbolism, the past, the culture and the landscape. It is only today that the constructive form called functional has become autistic: suddenly it expresses nothing but itself, its form, its mode of fabrication, its 'function', its muscles, or the solitary genius of its author. The inhabitant, the neighbour no longer exists. Such forms are therefore identical in all cultures...

Architecture has abandoned its ecology: its connivance with its context, with its inhabitant, the future, the past, the poetic, emotion, the human economy of the world, etcetera. All it had left was the fragile technology it deified in its frozen aspect... The accumulations of 'alienated' intelligences of the architectures of the *Trente Glorieuses* were without humanity: they are currently being demolished by tens of thousands...

Let us imagine ourselves in 2060, when there will be no natural resources left. In order to plan a habitat, we will have to start with participatory groups and test the most radical non-consumption possible. Then, quickly, launch a second trial based on the analysis of the first, still unfinished, etcetera... And once the great panic breaks loose, we will already have several relevant trials, capable at least of calming the uprising,

because without this exercise, the authorities will feverishly do ‘whatever’... Otherwise, what response would the unprepared governments offer? They would lose face... It is not even possible to accuse any current leader of promoting, today, ‘sustainable development’, that waking dream: it would be suicidal in the face of official deafness. They should, on the other hand, be rebuked for unforgivable incompetence if they do not implement these experiments.

Here are the two main means of action for the urbanist-architect: ‘humanism and low-tech’, two ‘primers’ for getting out of the fatal ruts and building together. Future groups will need reflection: they can outline plausible modes of living for the future and immediately turn them into a pilot scheme. But they should undertake this cautiously, in other words plan at least for the profound transformability of the sites in question, because evolution will immediately begin to race ahead, and so will decay... ‘Programmation Générative’ (Generative Programming), that French study (by Michel Conan of the French CSTC, a construction research centre), is an effective guide for the open organisation of creative groups. This kind of participation will reboot an evolution that will finally be natural. Yet I have the feeling I am still dealing in theory, because in order to understand this project, it is necessary to already have implemented participatory groups in practice...

What city does this imply? No means that eat up energy and materials anymore. What remains: crafts, cooperatives (always local), mutual assistance, zero energy, zero waste of natural resources. What form of city: we need to invent it together, patiently... If we decide on an urban fabric that expresses communication and not silent discipline, we have to go back to fundamental acts: when two people communicate, they do not stand elbow to elbow, or one behind the other, but face to face; with three, you have a triangle, etcetera. And when a group gathers in the open air, it spontaneously creates a kind of communication: not rows, but an organic oval swelling along its axis: classic...

Between the clutter of the intentions of inhabitants and the ‘concept’ of the architects, product of their autocratic training... What’s more, architects like to obey their own military discipline, the way they were taught, exactly the opposite of democratic architecture. Today, when technology associates with the military and the financial establishment, it stifles civil society, civilisation. A city should resemble a living grouping of human beings, with their variety, their disorder, their contradictions, their sense of relations between neighbours, with their context, their choices of position: without this, we are merely living in ‘decorated barracks’, between the hysterical machine, the libido of architects and the orgasm of engineers who have just invented a useless gadget...

What density will be allowed? Limited in height: the higher you go, what is produced is not greater or more ‘comfortable’ density; it requires engineering and materials incompatible with the climate. A ‘green’ tower block is a marketing scam. Building on the built, light: engineering, funding? New shared vehicles and planned routes: an ‘Ecology House’ in each residential district, organising/assisting local groups; cooperative groups of residents, decentralised helpdesks, production contracts; market gardeners and purchases of healthy, local produce, an expanded legal status for tenants/owners, etcetera. Let us not reinvent anything: let us review everything that already exists and make good choices...

For our part, in urbanism and in architecture, we want to exclusively express the ‘organic’ disorder of resident initiatives, in order to re-establish that precious connection between form and complex humanity, and then respect for the planet.

1

Former Belgian Minister of the Interior and
current Mayor of Leuven and Minister of State

HUH? WOW! ≠ WOW! HUH?

ANDREW LEACH

For all its wonderful crankiness, Reyner Banham’s posthumously published ‘A Black Box’¹ captures the structurally maintained opacity in which the architecture profession cloaks its attitudes and values. What does the architect do? Banham asks. Well... makes architecture. He persists: How does he or she do that? To which: One can’t really say. Hence the black box, and hence the advice, upheld by time, that the best way to understand what, really, the architect does—what he or she *can* do that others *can’t*—is to attend a school of architecture. The risk, of course, is an irreversible initiation into the ways of the architect, which, as Banham observes, renders this something of a vicious circle. And one outcome is the deer-in-the-headlights stare with which any architect not more than normally prone to doctrinaire thinking will greet the challenge of Mr Tobback to state what makes good architecture good without simply naming the qualities of the work of his or her favoured circle.²

The question of quality lurks behind this situation. If the architect cannot be clear what architecture is, exactly, when he or she is not doing any of the numerous things that can fall either to the architect or to another suitably qualified professional—or if any clarity is historically and ideologically contingent, bound by the values of *disegno*, functionalism, expressionism, or any of the various essentialisms to which architecture can be

RESPECT VOOR DE PLANEET LUCIEN KROLL

Wat is goede architectuur? Hoe kan ik dat weten als Louis Tobback een administratief en politieel antwoord vraagt? Ik ken daarentegen wel een aantal omstandigheden die haar tot morele lelijkheid veroordelen.

We bevinden ons in de dolle rush van de consumptie (de patriottische groei...), onder de onmenselijkheid van het 'obscene verbond tussen technologie en financiën, getemperd door narcisme'. Maar er komen barsten in: het huidige Griekenland, laboratorium van het proces van ruïne en wanorde/afbraak, en daartegenover de buitengewone menselijke reorganisatie in 'spontane wijken' in de steden of op het platteland waar mensen zich hebben teruggetrokken. Men beleeft er een illegale economie van nieuwe solidariteit, wederzijdse hulp buiten het systeem om, zwarte markt om te overleven.

Het met minder doen is geen project, maar eenvoudigweg een feit dat dringend ondersteund moet worden. 'Negatieve groei' leidt tot een fundamentele onenigheid in de polemiek over de 'crisis'. Zonder het er over te hebben, klampt men zich angstig vast aan een utopisch toevluchtsoord. Iedereen weet vaag dat onze economie een wereldomvattende zelfmoord is en dat niemand nog het middel heeft om die een halt toe te roepen. De beslissingen zijn hartvochtig, maar uit angst om de banken tegen zich in het harnas te jagen, wordt de werkelijkheid verhuld. Ze moeten echter dringend genuilkorfd worden en de financiële wetten van voor 1930 moeten weer worden ingevoerd.

Sinds de negentiende eeuw is er een complot van kunstmatigheid/vervreemding aan de gang. De grootste schuldigen zijn Henri Ford en Frederick Taylor; zij rationaliseerden het werk (uitvinding van de lopende band) en de arbeider (uitvinding van de proletariër) en verbraken zo de relatie tussen de mens en zijn bezigheden: de mensen zijn ook machines geworden. Wat minder beschreven werd, is de taylorisatie van de stedenbouw en de architectuur. Het Charter van Athene is het meest geslaagde tayloristische manifest: mechanische scheiding van de stedelijke zones en gedwongen ergonomie van het burgerlijk leven. Het was niet langer de bedoeling om beschaafde steden te bouwen, maar om goed geordende kubieke meters te verkopen. Het was niet langer de bedoeling om relaties aan te knopen tussen het bestaande (rijk aan geschiedenis) en het leven van de nieuwe bewoners, maar om ze te parkeren in afgescheiden zones, vooral zonder rekening te houden met hun context: de stad wordt georganiseerd als een fabriek...

De architecten zitten zo vast in het absolute van de moderniteit dat ze niet langer in staat zijn om het even welk actief humanisme te bedenken: als een vorm 'eeuwig' is, dan moet hij hysterisch vervangen worden. Degenen die geen gemechaniseerde bewonderaars zijn, hebben zich te veel verspreid om nog een beweging te kunnen veroorzaken.

Goede architectuur verandert langzaam van de hut en het armoedige huisje in stadswoningen en collectieve panden in hoge dichtheid. Ze past zich aan—oms wordt er gesloopt, overal wordt er verbouwd, in een traag tempo. Ze volgt en bedenkt technieken volgens haar eigen mythologie: het ogief was meer symboliek dan engineering... Haar bestaansreden moet 'exogeen' blijven: ze vertegenwoordigde de goden, de families, de cultussen, de natuur, de lokale overheden, de fabrieken, de handelszaken, etc. Elke cultuur bedenkt expressieve en poëtische vormen voor haar bestaansreden. Ze waren altijd al ecologisch: geïntegreerd in de symboliek, het verleden, de cultuur en het landschap. Het is pas in onze tijd dat de functioneel genoemde, gebouwde vorm autistisch is geworden: hij drukt plots enkel nog zichzelf uit, zijn vorm, zijn productiewijze, zijn 'functie', zijn spieren of het solitaire genie van zijn auteur. De bewoner, de buur, bestaat niet meer. Ze zijn dus identiek in alle culturen...

De architectuur heeft haar ecologie in de steek gelaten: haar verstandhouding met de context, de bewoner, de toekomst, het verleden, het poëtische, de emotie, een menselijke wereldeconomie, etc. Er bleef enkel nog de schrale techniek over die ze verafgoedde in haar ijzige verschijningsvorm... De opeenstapeling van 'vervreemde' intelligentie van de architectuur uit de glorierijke decennia na de oorlog bezat geen menselijkheid; momenteel worden ze per tienduizenden gesloopt...

Laten we ons even indenken dat we in 2060 leven, waar geen enkele natuurlijke hulpbron meer over is. Om een woonomgeving te ontwerpen, zullen we met groepen moeten starten die bereid zijn samen te werken en de meest radicale non-consumptie uit te testen. Dan snel een tweede onderzoek lanceren over de analyse van de eerste die nog niet voltooid is, etc. En wanneer de grote paniek uitbreekt, zullen we al enkele doorslaggevende onderzoeken bezitten, die ten minste in staat zijn om de opstanden te kalmeren, want zonder deze oefening zullen de overheden koortsachtig 'om het even wat' doen...

Welk antwoord zouden de onvoorbereide regeringen anders kunnen geven? Ze zouden gezichtsverlies lijden... We kunnen zelfs geen enkele leider er vandaag nog van beschuldigen een 'duurzame ontwikkeling' te promoten—die dagdroom—het zou suïcidaal zijn tegenover de officiële doofheid. We moeten hem integendeel beschuldigen van onvergeeflijke onbekwaamheid, als hij geen werk begint te maken van die ervaringen.

Ziehier de twee belangrijkste actiemiddelen voor de architect-stedenbouwkundige: 'humanisme en lage technologie', twee 'aanzetten' om uit de fatale nesten te raken en samen te bouwen. We zullen het moeten vragen aan de toekomstige reflectiegroepen: ze kunnen geloofwaardige toekomstige manieren van leven schetsen en er meteen een pilot-bouwplaats van maken. Het komt er wel op aan er zich voorzichtig aan te wagen, dus ten minste de grondige veranderbaarheid van de plekken

te voorzien, want de evolutie zal onmiddellijk beginnen te galopperen en de veroudering ook... Het Franse onderzoek 'Programmation Générative' (Michel Conan van het Franse CSTC) is een efficiënte gids voor de open organisatie van creatieve groepen. Een dergelijke participatie zal een uiteindelijk natuurlijke evolutie in beweging zetten. Maar ik heb het gevoel dat ik nog theoretisch blijf, want om dit te begrijpen, moet je al gewerkt hebben met participatieve groepen...

Welke stad stel je je hierbij voor? Geen energie- en materiaalverslindende middelen meer. Blijven over: ambachten, lokale coöperaties, onderlinge hulp, nul energie, nul verspilling van natuurlijke hulpbronnen. Welke stadsvorm? We moeten hem enkel nog samen bedenken, op een geduldige manier... Als we beslissen tot een stadsweeftel dat communicatie uitdrukt en geen stilzwijgende discipline oplegt, dan moeten we terugrijpen naar de basisgebaren: als twee mensen met elkaar communiceren, dan stellen ze zich niet schouder aan schouder op, of achter elkaar, maar tegenover elkaar; met z'n drieën is het een driehoek, etc. En wanneer een groep buiten samenkomt, creëert hij spontaan een vorm van communicatie: geen rijen, maar een organisch ovaal dat dikker wordt langs de as: klassiek...

Tussen de wirwar van intenties van bewoners en het 'concept' van de architect dat resulteert uit zijn autocratische opleiding... Bovendien volgt de architect graag zijn eigen militaire discipline, zoals die hem werd aangeleerd—het tegenovergestelde van democratische architectuur. Het is momenteel zo dat de technologie, als ze gecombineerd wordt met het militaire en het financiële, de burgermaatschappij, de beschaving verstikt. Een stad moet lijken op een levende groepering van mensen, met variëteit, wanorde, tegenspraken, zin voor relaties tussen bureaus; met context, keuzes om zich te positioneren. Anders wonen we alleen maar in 'versierde kazernes', tussen de hysterische machine, het libido van architecten en het orgasme van ingenieurs die zopas een nutteloos gadget uitgevonden hebben...

Welke dichtheid zal worden toegestaan? Beperkt in de hoogte: hoger brengt geen sterkere of 'meer comfortabele' dichtheid voort, maar legt technieken en materialen op die onverenigbaar zijn met het klimaat. Een 'ecologische' toren is een publicitaire leugen. Bouwen op het gebouwde, licht: technieken, financiering? Nieuwe gedeelde voertuigen en goed doorgerekende trajecten; een 'Ecologisch Huis' per wijk, dat lokale groepen organiseert/helpt; coöperatieve bewonersgroeperingen, gedecentraliseerde adviesdiensten, productiecontracten; groentekwekers en aankoop van gezonde en lokale producten, een uitgebreid statuut tussen huurder/eigenaar, etc. We moeten niets opnieuw uitvinden: gewoon alles wat bestaat, opnieuw bekijken en dan goed kiezen...

Wij van onze kant willen in de stedenbouw en de architectuur uitsluitend de 'organische' wanorde van de

bewonersinitiatieven tot uiting brengen om weer aan te sluiten bij deze kostbare link tussen vorm en complexe menselijkheid—uit respect voor de planeet.

Vertaling: Martine Wezenbeek

HUH? WOW! ≠ WOW! HUH?

ANDREW LEACH

In het postuum gepubliceerde 'A Black Box'¹ slaagt Reyner Banham er ondanks de heerlijke excentriciteit van het stuk in om de structurele ondoorgrondelijkheid vast te leggen waarmee standpunten en waarden over de architectuur worden omgeven. 'Wat doet een architect?' vraagt Banham. Nou, die maakt architectuur. 'Hoe doet hij of zij dat?' dringt hij aan. En daar is eigenlijk geen antwoord op te geven. Vandaar de zwarte doos en vandaar het in de loop der tijd zinvol gebleken advies om, als je werkelijk wilt weten wat een architect doet, wat hij of zij *kan* dat anderen niet *kunnen*, een architectuuropleiding te volgen. Dat brengt natuurlijk het risico op een onomkeerbare initiatie in de architectonische traditie met zich mee en daardoor ontstaat, zoals Banham opmerkt, een soort vicieuze cirkel. En dus zullen architecten die niet zozeer geneigd zijn doctrinair te denken, op de uitdaging van meneer Tobback om aan te geven wat goede architectuur goed maakt, zonder alleen maar de kwaliteit van het werk van een kringetje favorieten op te sommen, reageren met de bekende gelaatsuitdrukking van een konijn, dat gevangen wordt in de koplampen van een auto.²

Achter deze kwestie schuilt de vraag naar kwaliteit.

Wanneer een architect niet duidelijk kan uitleggen wat architectuur precies is; wanneer hij niet een van de talloze dingen aan het doen is, die even goed door een andere gekwalificeerde